

Uniwersytet
Wrocławski

Postępowanie karne

Tryby ścigania przestępstw
Zasada legalizmu
Zasada prawdy materialnej i
kontradykcyjności

Dr hab. Wojciech Jasiński
Katedra Postępowania Karnego
Wydział Prawa, Administracji i Ekonomii
Uniwersytet Wrocławski

Tryby ścigania przestępstw

1) Tryb publicznoskargowy

- Ściganie z urzędu
- Ściganie na wniosek (art. 12 KPK)

przestępstwa bezwzględnie wnioskowe

przestępstwa względnie wnioskowe

2) Tryb prywatnoskargowy (art. 59-61, 485-499

KPK)

Wniosek o ściganie (art. 12 KPK)

Podmiot uprawniony – pokrzywdzony (osoby wykonujące prawa pokrzywdzonego)

Ściganie co do zasady obejmuje wszystkie osoby, których czyny pozostają w ścisłym związku z czynem osoby wskazanej we wniosku (wyjątek: osoba najbliższa dla składającego wniosek) - wymagane pouczenie

Cofnięcie wniosku – jest definitywne i wymaga:

- a) zgody prokuratora lub sądu (po rozpoczęciu przewodu sądowego brak sprzeciwu prokuratora)
- b) zachowania terminu – do zamknięcia przewodu sądowego na pierwszej rozprawie głównej (**termin prekluzyjny**)

Wniosek o ściganie (art. 12 KPK)

Niezłożenie wniosku albo jego cofnięcie skutkuje zaistnieniem negatywnej przesłanki procesowej (art. 17 par. 1 pkt 10 KPK)

Skutek: odmowa wszczęcia postępowania albo jego umorzenie

ALE: art. 17 § 2 KPK

Do chwili otrzymania wniosku, od którego ustawa uzależnia ściganie, organy procesowe dokonują tylko czynności nie cierpiących zwłoki w celu zabezpieczenia śladów i dowodów, a także czynności zmierzających do wyjaśnienia, czy wniosek będzie złożony.

Zasada procesowa

Zasada procesowa - społecznie ważna ogólna dyrektywa uregulowania najbardziej istotnym kwestii z zakresu procesu karnego (S. Waltoś)
uregulowana w kodeksie postępowania karnego albo aktach hierarchicznie wyższych (Konstytucja, traktaty)

Zasady :

prawnie zdefiniowane - np. zasada legalizmu (art. 10 KPK);
niekiedy przepisy tylko częściowo definiują zasadę procesową (por. art. 4 KPK)

prawnie niezdefiniowane - np. zasada kontradyktoryjności,
zasada bezpośredniości

Zasada procesowa

Zasady procesowe pełnią istotną rolę w procesie **wykładni przepisów procesowych** – odwołanie do nich pozwala rozstrzygać wątpliwości w przypadku interpretacji budzących kontrowersje unormowań (np. zasada prawa do obrony)

Podział zasad procesowych

Zasady można podzielić na (Z. Świda):

- **zasady regulujące wszczęcie procesu karnego**
(legalizm, oficjalność, skargowość)
- **zasady dotyczące praw oskarżonego**
(prawo do obrony, domniemanie niewinności, *in dubio pro reo*)
- **zasady gwarancyjne**
(zasada bezstronności, informacji, instancyjności)
- **zasady dotyczące postępowania dowodowego**
(zasada prawdy materialnej, swobodnej oceny dowodów)
- **zasady regulujące przebieg procesu karnego**
(jawność, kontradyktoryjność, równość broni stron, zasada koncentracji)

Zasada legalizmu

- 1) Zasada **prawnie zdefiniowana** - artykuł 10 KPK
- 2) Odnosi się wyłącznie do przestępstw ściganych **z urzędu**
- 3) Z wyjątkiem wypadków określonych w ustawie lub w prawie międzynarodowym **nikt nie może być zwolniony od odpowiedzialności karnej**
- 4) Organ powołany do ścigania przestępstw jest obowiązany do **wszczęcia i przeprowadzenia postępowania przygotowawczego**, a oskarżyciel publiczny także do **wniesienia i popierania oskarżenia**

Zasada legalizmu

5) Zasada przeciwstawna – **oportunizm**

6) Oportunizm – zakłada analizę **celowości** ścigania danego przestępstwa

7) **Wyjątki na rzecz oportunizmu**

- umorzenie absorpcyjne – **art. 11 KPK**
- **świadek koronny** (ustawa z dnia 25 czerwca 1997 r. o świadku koronnym)
- **umorzenie postępowania w przypadki posiadania środków odurzających lub psychotropowych na własny użytek w nieznacznej ilości** (art. 62a ustawy o przeciwdziałaniu narkomanii)

Zasada legalizmu

7) Wyjątki na rzecz oportunistu

- cofnięcie aktu oskarżenia (art. 14 par. 2 KPK)

Termin – do czasu rozpoczęcia przewodu sądowego na rozprawie głównej (bezwarunkowo)

W toku przewodu sądowego przed sądem I instancji za zgodą oskarżonego.

Ponowne wniesienie aktu oskarżenia w tej samej sprawie przeciwko tej samej osobie jest niedopuszczalne.

Umorzenie absorpcyjne

Przesłanki umorzenia absorpcyjnego:

- ❖ postępowanie toczy się w sprawie o **występek zagrożony karą pozbawienia wolności do lat 5**
- ❖ orzeczenie wobec oskarżonego kary byłoby **oczywiście niecelowe** ze względu na rodzaj i wysokość kary prawomocnie orzeczonej za inne przestępstwo (względ na dysproporcję kar i ewentualne wydanie wyroku łącznego)
- ❖ umorzeniu nie sprzeciwia się **interes pokrzywdzonego**

Umorzenie absorpcyjne

Aspekty proceduralne umorzenia absorpcyjnego:

❖ Jeżeli kara za inne przestępstwo nie została prawomocnie orzeczona, postępowanie można **zawiesić** (por. art. 22 KPK). Zawieszone postępowanie należy umorzyć albo podjąć przed upływem **3 miesięcy** od uprawomocnienia się orzeczenia w sprawie o inne przestępstwo.

❖ Postępowanie umorzone można **wznović** w wypadku uchylenia lub istotnej zmiany treści prawomocnego wyroku, z powodu którego zostało ono umorzone.

Świadek koronny

Cel instytucji – przede wszystkim zwalczanie przestępczości zorganizowanej, a także zwalczanie korupcji

Świadek koronny – podejrzany, który został dopuszczony do składania zeznań w charakterze świadka, na zasadach i w trybie określonych ustawą o świadku koronnym

Skutek – sprawca nie podlega karze

Świadek koronny

Zakres przedmiotowy ustawy o świadku koronnym:

1) w sprawach o przestępstwo lub przestępstwo skarbowe popełnione w **zorganizowanej grupie albo związku** mających na celu popełnianie przestępstwa lub przestępstwa skarbowego

2) w sprawach o przestępstwa określone w: art. 228 § 1 i 3-6, art. 229 § 1 i 3-5, art. 230 § 1, art. 230a § 1, art. 231 § 1 i 2, art. 250a § 1 i 2, art. 258 oraz art. 296a § 1, 2 i 4 Kodeksu karnego; art. 46 ust. 1, 2 i 4, art. 47 oraz art. 48 ust. 1 i 2 ustawy z dnia 25 czerwca 2010 r. o sporcie.

Świadek koronny

Zakres przedmiotowy ustawy o świadku koronnym:

Przepisów ustawy nie stosuje się do podejrzanego, który w związku z udziałem w przestępstwie lub przestępstwie skarbowym:

- ✓ usiłował popełnić albo popełnił zbrodnię zabójstwa lub współdziałał w popełnieniu takiej zbrodni
- ✓ nakłaniał inną osobę do popełnienia czynu zabronionego, wchodzącego w zakres przedmiotowy ustawy o świadku koronnym, w celu skierowania przeciwko niej postępowania karnego
- ✓ kierował zorganizowaną grupą albo związkiem mającymi na celu popełnienie przestępstwa lub przestępstwa skarbowego.

Świadek koronny

Warunki dopuszczenia dowodu ze świadka koronnego:

1) do chwili wniesienia aktu oskarżenia do sądu podejrzany w swoich wyjaśnieniach:

a) przekazał organowi prowadzącemu postępowanie informacje, które mogą przyczynić się do ujawnienia okoliczności przestępstwa, wykrycia pozostałych sprawców, ujawnienia dalszych przestępstw lub zapobieżenia im,

b) ujawnił majątek swój oraz znany mu majątek pozostałych sprawców przestępstwa lub przestępstwa skarbowego, o których mowa w art. 1 ustawy o świadku koronnym

Świadek koronny

Warunki dopuszczenia dowodu ze świadka koronnego:

2) podejrzany zobowiązał się do złożenia przed sądem wyczerpujących zeznań dotyczących osób uczestniczących w przestępstwie lub przestępstwie skarbowym oraz pozostałych okoliczności popełnienia przestępstwa lub przestępstwa skarbowego określonego w art. 1 ustawy o świadku koronnym

3) Można uzależnić dopuszczenie dowodu z zeznań świadka koronnego także od zobowiązania się podejrzanego do zwrotu korzyści majątkowej odniesionej z przestępstwa lub przestępstwa skarbowego oraz naprawienia szkody nimi wyrządzonej.

Świadek koronny

Tryb dopuszczenia dowodu ze świadka koronnego:

- 1) Prowadzący postępowanie przygotowawcze przedstawia podejrzanemu zarzuty popełnienia czynów, o których mowa w art. 1 ustawy o świadku koronnym i utrwała wyjaśnienia podejrzanego (ubiegającego się o status świadka koronnego).
- 2) Prokurator prowadzący lub nadzorujący postępowanie przygotowawcze, po uzyskaniu zgody Prokuratora Generalnego występuje do sądu okręgowego właściwego dla miejsca prowadzenia postępowania przygotowawczego z wnioskiem o dopuszczenie dowodu z zeznań świadka koronnego.

Świadek koronny

Tryb dopuszczenia dowodu ze świadka koronnego:

- 3) Przed wydaniem postanowienia sąd przesłuchuje podejrzanego co do okoliczności popełnionych czynów oraz informacji o majątku jego oraz innych osób

(Jeżeli stawił się obrońca, dopuszcza się go, na żądanie podejrzanego, do udziału w przesłuchaniu; zawiadomienie obrońcy o terminie przesłuchania jest obowiązkowe, gdy żąda tego podejrzany)

- 4) Sąd bada, na podstawie danych zawartych we wniosku i materiałach zgromadzonych w sprawie, czy zachodzą warunki określone w art. 1, 3 i 4.

Świadek koronny

Tryb dopuszczenia dowodu ze świadka koronnego:

- 5) Sąd wydaje postanowienie w przedmiocie dopuszczenia dowodu ze świadka koronnego.
Na odmowę dopuszczenia tego dowodu przysługuje prokuratorowi zażalenie.
- 6) Sąd określa termin i sposób wykonania zobowiązania do zwrotu osiągniętej korzyści majątkowej
- 7) Sąd wydaje postanowienie w terminie 14 dni od dnia wpływu wniosku.

Świadek koronny

Tryb dopuszczenia dowodu ze świadka koronnego:

- 8) Prokurator sporządza odpisy materiałów dotyczących osoby wskazanej w postanowieniu sądu i wyłącza je do odrębnego postępowania, które następnie zawiesza.

Zawieszenie postępowania trwa do czasu prawomocnego zakończenia postępowania przeciwko pozostałym sprawcom.

- 9) Prokurator wydaje postanowienie o umorzeniu postępowania w ciągu 14 dni od dnia uprawomocnienia się orzeczenia kończącego postępowanie przeciwko tym sprawcom, których udział w przestępstwie świadek koronny ujawnił oraz przeciwko którym zeznawał (postanowienie jest niezaskarżalne)

Świadek koronny

Podjęcie zawieszzonego postępowania przeciwko świadkowi koronnemu:

Przesłanki:

1. Świadek zeznał nieprawdę lub zataił prawdę co do istotnych okoliczności sprawy albo odmówił zeznań przed sądem;
2. Świadek popełnił nowe przestępstwo lub przestępstwo skarbowe, działając w zorganizowanej grupie albo związku mających na celu popełnianie przestępstwa lub przestępstwa skarbowego;
3. Świadek zataił majątek, który zobowiązany był ujawnić
4. Na jaw wyszły okoliczności dyskwalifikujące podmiotowo świadka koronnego

Świadek koronny

Podjęcie zawieszzonego postępowania przeciwko świadkowi koronnemu:

Przesłanki:

Prokurator może podjąć zawieszzone postępowanie, jeżeli świadek koronny popełnił nowe przestępstwo umyślne lub umyślne przestępstwo skarbowe albo nie wykonał zobowiązania w przedmiocie zwrotu korzyści majątkowej osiągniętej z przestępstwa.

Na postanowienie o podjęciu postępowania świadkowi przysługuje zażalenie do sądu okręgowego miejsca prowadzenia postępowania przygotowawczego.

Świadek koronny

Wznowienie postępowania przeciwko świadkowi
koronnemu:

Przesłanki:

- 1) świadek koronny popełnił nowe przestępstwo lub przestępstwo skarbowe, działając w zorganizowanej grupie albo związku mających na celu popełnienie przestępstwa lub przestępstwa skarbowego;
- 2) zostały ujawnione okoliczności świadczące o tym, że świadek koronny świadomie nie wykonał obowiązku ujawnienia swojego majątku oraz majątku pozostałych sprawców przestępstwa oraz ewentualnie nie zwrócił korzyści majątkowych osiągniętych z przestępstwa
- 3) zostały ujawnione okoliczności dyskwalifikujące podmiotowo świadka

Świadek koronny

Wznowienie postępowania przeciwko świadkowi
koronnemu:

Przesłanki:

Postępowanie można wznowić jeżeli świadek koronny, w ciągu 5 lat od uprawomocnienia się postanowienia o umorzeniu postępowania popełnił nowe przestępstwo umyślne lub umyślne przestępstwo skarbowe.

Zasada prawdy materialnej

- 1) Zasada prawnie zdefiniowana - art. 2 par. 2 KPK

Podstawę wszelkich rozstrzygnięć powinny stanowić prawdziwe ustalenia faktyczne

- 2) W prawie karnym procesowym od powyższej zasady przewiduje się wyjątki:

- ✓ **Możliwość oparcia rozstrzygnięć lub dokonywania czynności procesowych na podstawie okoliczności uprawdopodobnionych (np. art. 303 KPK)**
- ✓ **Zakazy dowodowe**
- ✓ **Prawomocność orzeczeń**

Zasada prawdy materialnej

- 2) W prawie karnym procesowym od powyższej zasady przewiduje się wyjątki:
- ✓ Ograniczenia samodzielności jurysdykcyjnej sądu karnego (np. art. 8 par. 2 KPK)
 - ✓ Art. 170 par. 1 pkt 6 – oddalenie wniosku dowodowego złożonego po terminie wyznaczonym przez organ procesowy (por. jednak art. 170 par. 1a KPK)
 - ✓ Zakaz *reformationis in peius* (art. 434 oraz 443 KPK)
 - ✓ art. 452 par. 2 pkt 2 – brak powołania dowodu w postępowaniu przed sądem I instancji pomimo istnienia takiej możliwości (por. jednak art. 452 par 2a KPK)

Zasada prawdy materialnej

- 3) Konieczność określenia roli sądu w procesie ustalania stanu faktycznego – aktywna czy pasywna?

Art. 366 par. 1 KPK

Przewodniczący kieruje rozprawą i czuwa nad jej prawidłowym przebiegiem, bacząc, aby **zostały wyjaśnione wszystkie istotne okoliczności sprawy**, a w miarę możliwości także okoliczności sprzyjające popełnieniu przestępstwa.

Zasada prawdy materialnej

Wyrok Sądu Apelacyjnego w Gdańsku z 22.01.2014 r., II
AKa 465/13, LEX nr 1430708

Spoczywający na przewodniczącym rozprawy obowiązek, wynikający z art. 366 § 1 k.p.k., to nie tylko techniczne kierowanie rozprawą, zapewniające sprawny jej przebieg, ale to także towarzysząca temu zarazem konieczność baczności, aby zostały wyjaśnione wszystkie istotne okoliczności sprawy, która urzeczywistnia się nie tylko poprzez przeprowadzenie dowodów zawnioskowanych przez strony, ale także wskutek podjęcia z urzędu niezbędnej inicjatywy dowodowej.

Zasada kontradyktoryjności

Proces karny prowadzony jest w formie sporu równorzędnych stron przed bezstronnym arbitrem

- 1) Oparcie procesu na rozdzieleniu funkcji: ścigania i oskarżania, obrony oraz orzekania.
- 2) Zasada przeciwstawna – inkwizycyjność – jedność powyższych funkcji, brak stron procesowych
- 3) Warunki kontradyktoryjności:
 - ❖ oznaczenie przedmiotu sporu
 - ❖ istnienie przeciwstawnych stron procesowych
 - ❖ równouprawnienie stron
 - ❖ stworzenie ram prawnych do aktywnego udziału stron w procesie

Zasada kontradyktoryjności

Proces karny prowadzony jest w formie sporu równorzędnych stron przed bezstronnym arbitrem

- 4) Kontradyktoryjny charakter ma postępowanie sądowe (choć istnieją wyjątki na rzecz inkwizycyjności – np. inicjatywa dowodowa sądu)
- 5) Postępowanie przygotowawcze z założenia ma charakter inkwizycyjny (choć istnieją przejawy kontradyktoryjności – art. 315-318 KPK)

Zasada kontradyktoryjności

**Proces karny prowadzony jest w formie sporu
równorzędnych stron przed bezstronnym arbitrem**

- 6) Przejawy kontradyktoryjności postępowania sądowego:
- ❖ instytucja odpowiedzi na akt oskarżenia, środki odwoławcze
 - ❖ uprawnienie do brania udziału w postępowaniu
 - ❖ inicjatywa dowodowa
 - ❖ kolejność przeprowadzania dowodów (art. 369 KPK)
 - ❖ możliwość wypowiedzenia się odnośnie do każdej istotnej kwestii z poszanowaniem równouprawnienia stron (art. 367 KPK)